

Pretexte pentru lectură

Meseriașii de care ne amintim

de Getta Neumann

Este un fenomen rar, dacă nu unic, ca, din prima clipă, o carte să te transpună în copilăria ta. De îndată ce prietena mea Smaranda, coordonatoarea proiectului de redactare, mi-a înmănat volumul, privirea mi-a plonjat în imaginea de pe copertă și am pășit pe stradă de-a lungul șinelor de tramvai, spre farmacia Kovács, iar la primul colț am luat-o spre dreapta, în Piața Petru Rareș nr. 2, unde, de la etajul întâi, mama îmi cobora cheia de la poartă pe o sfoară. Pe marginea fotografiei iese în relief pancarta cu inscripția „HAINĂ KLEIDER RUHA”, din anii 1920-1930, care cuprinde miezul acelor ani, în care Timișoara era un conglomerat de etnii și religii, în echilibru și armonie, și care, fără îndoială, i-a determinat pe autori să aleagă tocmai această ilustrație din cele multe, superbe, din album. Panoul poliglot amintit nu mai exista în tinerețea mea, dar lumea multiethnică dăinuia încă, pe cale de a se destrăma. Dacă înșirăm câteva nume care apar în volum, auzim melodia ei cu rezonanțe tipic timișorene: Radu Ciobanu, Anton Schneider, Maria Radoslav, Thomas Laszlo, Horwáth Lajos, Andrei Spira, Tiberiu Schatteles...

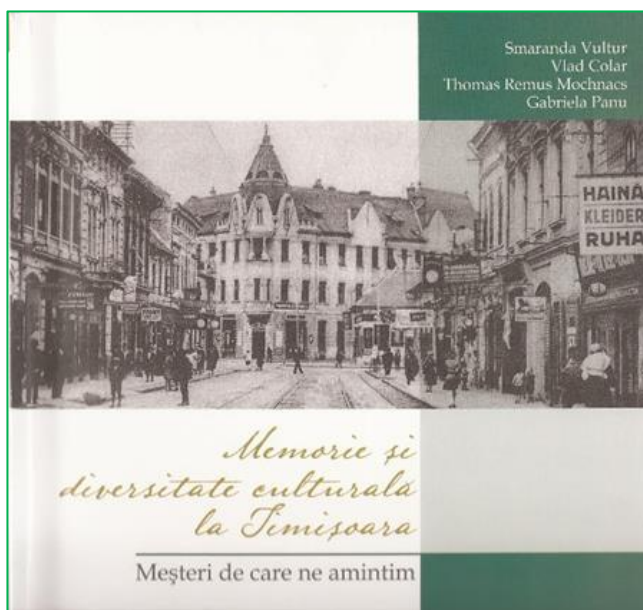
Oglindind diversitatea culturală a orașului, cartea, cântare a Timișoarei, recurge la numeroase surse memoriale – amintiri redactate sau

Smaranda Vultur, Vlad Colar, Thomas Remus Mochnacs, Gabriela Panu,
Memorie și diversitate culturală la Timișoara. Meserii și meseriași, Editura Brumar, 2013

înregistrate, povestiri de viață, documente personale, ilustrate și fotografii, reclame, extrase din presă, pagini de literatură, studii istorice – fiecare piesă îmbinându-se într-un „puzzle memorial”, după cum se exprimă Smaranda Vultur. „Ce spun meșterii”, relatări care se completează și confirmă, este întregit de „ce spun istoricii”, din altă perspectivă și cu alte mijloace, în rezumate și studii de caz istorice. Este o creație polifonică în care se fac auzite numeroase voci, de demult și prezente, rigoarea informațiilor faptice împletindu-se cu afectul trăirii individuale. Istoria se umple de viață și dobândește culoare, gust, miros.

Viața decurgea domol pe atunci, în prima jumătate a secolului al XX-lea. Oamenii se deplasau agale, pe jos, cu tramvaiul sau cu birja. Așteptai să ți se repare ceasul și dezbăteai lumea cu meșterii, ne povestește Adriana Babeți. Ciorapii erau remaiați, pantofii pingeliți. Te sfătuiai cu croitoreasa ce rochie, fustă sau bluză să-ți faci, din ce și cât material, apoi căutai stofa prin magazine, mergeai la cel puțin două probe, iar valoarea rochiei se exprima prin timpul și schimbul de gânduri și afecte asociate cu ea, pe când croitoreasa devenea un caracter complex și creator, o persoană de referință, așa cum era Ila Schlesinger, evocată de Irina Stern. Cumpărăturile se făceau la piață, după îndelungate negocieri cu femeia care vindea smântână și cu cea care aducea caș dulce. În descrierea lui Eugen Bunaru, timișoreanul era „un om al unor tabieturi” – citea ziarul, își făcea siesta, se plimba pe Corso și consuma în tihnă o cafea sau o bere. Oamenii aveau TIMP. Oamenii aveau răgazul să schimbe o vorbă, să observe și să savureze lucruri mărunte, să nu facă „nimic”.

Devenim conștienți că unii meșteșugari nu-și mai au utilitatea, alții, precum croitorii, ceasornicarii, bijutierii au supraviețuit în număr mic în lumea luxului, cu prestații accesibile doar unei

elite. Când ai un Swatch, nu mai ai nevoie de ceasornicar. Fotografii sunt chemați la evenimente mari, la nunți și recepții, bijuterii au scule de turnat, cu care produc o sută de inele, nu unul pe zi, confecțiile sunt relativ ieftine și acceptabile. Și ne pare rău... Fabrica de textile ILSA cu clubul ei de înot și polo, fabrica de pantofi Guban, cofetăria Violeta sau librăria și tipografia Moravetz formează un panoptic de personaje, clădiri și întreprinderi, considerate eterne prin deosebita lor însemnătate și faimă, devenite sacre în urma dispariției lor.

Filtrul memoriei, savoarea povestitorilor, luciul imaginilor, regretul că nu mai e cum a fost aștern voalul nostalgiei asupra trecutului, un voal care conferă farmec acestei lumi epurate de posomoreală, urătenie și cruzime. Se strecoară totuși amintiri despre anii războiului când măsurile antisemite erau în vigoare - bărbații evrei erau trimiși în detașamente de muncă forțată, cum aflăm de la Thomas Laszlo sau fotografii Emeric Robicsek - sau despre șicanele din perioada comunistă, cum relatează dl Kurutz Andrei. Dar trăirile își pierd din încărcătura suferinței, din

acuitatea durerii și umilinței. Mai mult, amintirile duioase au un efect reparator și camuflează eventuale episoade inconveniente. Evreul Gusti băcsi este evocat cu tandrețe și recunoștință. Ni se spune că avea principiul „să trăiești și să lași și pe alții să trăiască”, cheia coexistenței pașnice prin care se dinstingea Timișoara. Mochnacs Thomas Remus conchide: „Partipriurile naționaliste, profesionale ori politice erau, astfel, excluse din rațiuni în primul rând economice, dar și datorită stării de fapt normale din societatea civilă democratică interbelică din Timișoara.”

Cu toate că perioada cuprinsă se întinde până în anii 1970, obiectul preferat al mărturiilor și studiilor reunite cu migală și desăvârșită competență este prima jumătate a secolului trecut, ilustrată prin fotografii, într-o prezentare grafică foarte inspirată. Bagajul de amintiri gravate în memoria colectivă a timișorenilor și afinitățile cu sensibilitatea și mentalitatea generației precedente fac din această carte frumoasă și generoasă o carte în care ne regăsim.

Dezvăluirile eului feminin interbelic

de Maria Terteci

Recent lansat la Timișoara, volumul de debut al Elenei-Claudia Anca surprinde nu doar prin edificarea unei teoretizări extrem de riguroase a jurnalului ca specie literară, dar și prin sistematizarea analitică a celor treisprezece confesiuni de tip jurnalier. *Incursiuni în femininul interbelic* reprezintă, de fapt, prelucrarea unei teze de doctorat, susținută în 2012, la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, iar această miză inițială a textului își pune amprenta atât la nivel structural, cât și compozițional.

Datorită interesului pentru identificarea unei abordări novatoare a diaristicii românești, autoarea alege, ca suport de lucru, jurnalele redactate în perioada interbelică de Regina Maria, Martha Bibescu, Maria Cantacuzino-Enescu, Simona Lahovary, Yvonne Blondel, Pia Almănișteanu, Arabella Yarka, Elisabeta Odobescu Goga, Lucia Țenovici, Alice Voinescu, Elena-Margareta Ionescu, Jeni Acterian, Alice Botez. Elena-Claudia Anca nu se rezumă la expunerea descriptivă a fiecărei biografii, ci alege un demers amplu, diacronic și sincron, extrăgând din jurnale ceea ce poate defini un teritoriu de tematici și percepții comune, deschise spre lumea în care au trăit și scris autoarele jurnalelor.

Elena-Claudia Anca, *Incursiuni în femininul interbelic*, Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2013

Alcătuit din opt capitole, volumul prezentat aici păstrează structura clasică a unui studiu de cercetare academică, redactat fiind în manieră deductivă. Remarcabilă este și capacitatea autoarei de a sintetiza noțiunile teoretice necesare realizării studiului său, respectând rigorile unui astfel de demers.

Primele două capitole, ambele de natură teoretică, relevă lectura asiduă întreprinsă de autoare, atât în câmpul criticii literare românești, cât și în cel francez. Ulterior cititorul descoperă și capacitatea de aplicare a respectivelor noțiuni, astfel încât tema aleasă este conturată în funcție de rigorile unui context specific. În capitolul introductiv, sunt expuse și interpretate comparativ toate genurile prozei confesive, prin centrare pe definirea jurnalului ca specie a literaturii și detalierea trăsăturilor textului diaristic, preluate de la Eugen Simion, cel căruia i se datorează recunoașterea valorii jurnalului în spațiul literar

românesc. Aceste trăsături sunt fragmentarismul, calendaritatea, simultaneitatea, sinceritatea, autenticitatea și confidențialitatea la care autoarea adaugă și o listă de funcții ale jurnalului.

Capitolul al doilea, deși oferă din titlu doar perspectiva definirii literaturii feminine, este mult mai cuprinzător, oferind alături de cel de-al treilea o imagine perfectă a spațiului interbelic românesc, construită din perspectivă antropologică, sociologică sau istorică. Iar cele treisprezece subcapitole, dedicate biografiilor autoarelor, sunt silitor reconstituite, apelându-se nu doar la formele confesivului, dar și la documente oficiale. Autoarea își îndeplinește cu brio rolul de cercetător.

Punctul forte al lucrării îl reprezintă următoarele cinci capitole, în care se relevă o serie de conexiuni și analogii expuse sugestiv prin tematica extrasă: *Primul Război Mondial în jurnalele feminine*, *Dilemele corporalității*, *Ipostaze ale Erosului*, *Dialogul cu divinitatea*, *Prezențe feminine și toposuri simbolice în România Interbelică*. Referințele la istoria națională certificate documentar sunt completate de perspectivele subiective redade de către diariste în însemnările zilnice. Momentul izbucnirii Primului Război Mondial este reconstruit din pagini de jurnal înregistrate chiar în timpul derulării evenimentului cu multă minuțiozitate și subiectivitate. Prin faptul că această temă a războiului se regăsește la mai multe dintre diaristele selectate de autoare, este demonstrată implicarea acestor personalități feminine în planul socio-politic.

Jonglând de la un domeniu științific la altul, autoarea realizează și o incursiune în antropologia corpului. Selectând temerile și

deliciile corporale dezvoltate de cele 13 reprezentante ale feminității interbelice românești, autoarea prefigurează etapele umanului, radiografiind pagini întregi despre momentele marcante parcurse de acestea (maternitatea, aducerea pe lume a unui copil, boala prelungită). Prin extrapolarea interiorității totul este consemnat, de la experiența maternității la sesizarea instalării sentimentului morbid, precum și la evidențierea unor „*Ipostaze ale Erosului*”. Pas cu pas, fragmentar și totuși uniform, asistăm la realizarea unei tipologii umane, femeia interbelică, deținătoare de drepturi legale, dar încă nerecunoscute social, implicată în activități socio-culturale, martoră în spațiul politic, susținătoare a spiritualității românești și consemnatoare atentă a evenimentelor istorice, a regulilor care normează societatea, a modurilor de a trăi și supraviețui.

Ultimul capitol scoate din nou în relief perspectiva multidisciplinară, dar și capacitatea autoarei de a revaloriza fiecare amănunt oferit de textele suport. De această dată, apelând la un stil voit expositiv, dar animat și de explorări în imaginar, autoarea conturează, pornind chiar de la jurnale, geografia a trei locuri emblematice pentru lumea aristocrației românești, spații de relaxare, dar și de intense contacte sociale, de refugiu, de relaxare, dar și de marcată simbolicitate: Mogoșoaia, Tescani și Balcic.

Ca o adevărată interpretă a memoriei, realizatoarea acestui volum extrage fiecare amănunt identificat în jurnalele prezentate, oferindu-l publicului larg însoțit de explicațiile corespunzătoare unei cât mai exacte comprehensiuni.

Și îngerii trădează, nu-i așa?

de Daniel Luca

Ion Opreșor, *Trădarea îngerilor*,
Timișoara, Brumar, 2013

Volumul de versuri *Trădarea îngerilor* de Ion Opreșor reprezintă, la urma-urmei, o trădare. O trădare a sensibilității autorului la tot ce-l înconjoară și tocmai această sensibilitate ne-a făcut să ne apropiem cu ușor scepticism de această plachetă. Însă, odată depășită această barieră, te cuprinde un soi de vrajă, fină dar pătrunzătoare.

Structura volumului este duală, cuprinzând două cicluri de poeme: *Trădarea îngerilor* și *Cutia cu vise* (cel din urmă se bucură de traducerea în germană semnată Hans Dama din Viena).

Cantitativ, cea de a doua parte este mult mai restrânsă decât prima și poposim aici pe tărâmul trăit și imposibil de uitat (amintirile: „și-mi pot pipăi memoria”; „În casa fără părinți / se mai / aude / plânsul / cu / buze țuguiate / al copilăriei”), dorit cu asupra de măsură (unde până și nimicul „sună în pietre”) și visat („ce frumos scânteia în părul tău / ... / visul”), în timp ce prima parte conține o paletă mai largă de sentimente, de trăiri (inutilitate: „zideam din ancore strâmbe / castele de fum cu oglinzi concave”; visare: „și tu zbori și tu zbori uneori / alături zborului tău”; perisabilitate: „am găsit eternitatea clipei / stând la taifas cu incertitudinea”, tăcere: „râuri de tăceri” ...).

Trădarea îngerilor simbolizează aici pierderea (trădarea) iubirii („altădată ochii tăi / doi îngerii ținând în palmă fluturi. / acum / îngerii au plecat”), o iubire în care investiția de sentimente a fost maximă, depășind granițele rațiunii („mâinile mele/ au rămas cu tremurul degetelor / peste căușul în care am pus poemul / și o felie mare din suflet”).

Melancolia inundă, de altfel, spațiul întregului volum și nu e de mirare că anotimpurile poeziei lui Ion Opreșor sunt toamna („ceremonii de toamnă cu îngerii”) și iarna („ninge feeric și sănii / trase de fluturi în beteală”, când „s-a spus totul / și mă cuibăream mai departe / lângă piatra caldă”). Trăirile sunt dureroase, intense, însă fără a cădea în disperare: „de-odată / îmi crescuseră / aripi / de pescăruși”.

Poezia lui Ion Opreșor este o poezie duioasă („cântecul șoptit al frunzei”), plină de emoție și culoare, ce curge aparent lin, dar care ascunde în hățișurile sale multe vârtejuri năpraznice cauzate de forța sa imagistică („râul gălăgios / ca un vânzător de iluzii / și curcubeie”). O poezie care se află în contratimp, parcă, cu agitația cotidiană, însă care, în același timp, constituie și o contrapondere la aceasta, o oază de liniște și binefacere.

